

ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ, СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ Й ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

В'ячеслав ЗАСЕНКО, Алла КОЛУПАЄВА, Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна, al-col@mail.ru

Авторами розкрито особливості реформування системи освіти для дітей з особливими потребами та інвалідністю в Україні, що відбувається з урахуванням прогресивних світових тенденцій: від інституалізації до інклюзії. У цьому контексті окреслено пріоритетні напрями державної політики у галузі освіти, соціального захисту й охорони здоров'я.

Ключові слова: діти з особливими потребами, реформування системи освіти, доступ до якісної освіти.

Вячеслав ЗАСЕНКО, Алла Колупаева, Институт специальной педагогики Национальной академии педагогических наук Украины, г. Киев, Украина, al-col@mail.ru

ДЕТИ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ: ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ В ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАНИЯ, СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ И ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

Авторами раскрыты особенности реформирования системы образования для детей с особыми потребностями и инвалидностью в Украине, которые ориентированы на мировые тенденции: от институализации к инклюзии. В этом контексте обозначены приоритетные направления государственной политики в области образования, социальной защиты и здравоохранения.

Ключевые слова: дети с особыми потребностями, реформирования системы образования, доступ к качественному образованию.

Vyacheslav ZASENKO, Alla KOLUPAIEVA, Institute of Special Pedagogy The National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine al-col@mail.ru

CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS: PRIORITIES FOR THE NATIONAL POLICY IN EDUCATION, SOCIAL PROTECTION AND HEALTHCARE IN UKRAINE

Today one of the priority areas of the national education policy is to promote the realization of the right to equal access to qualitative education for children with special needs. The number of such children is growing constantly and, according to psychological, medical and pedagogical support centres, exceeds 11% of the total child population of Ukraine. In this context, the strategic guidelines for the State are the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities that was ratified by Ukraine in 2008, the UN Convention on the Rights of the Child, the World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children, and the National Strategy of Education Development in Ukraine till 2021, etc.

Based on the international standards, a number of regulations were drafted to support the development of special education; the relevant instruments were prepared (Provision on Inclusive Education of Children with Psychological and/or Physical Disabilities; Provision on Special Evening School for the Deaf; Programme to Support Gifted Children with Disabilities and others).

Currently the system of education for children with special needs, and first of all children with disabilities, is undergoing a reform that draws on the above guidelines as well as progressive global trends – from institutionalization to inclusion. The methodological paradigm for such a reform is based on the principles of child-centeredness, which means looking for the natural aptitudes of each child, creating conditions for his or her successful development, promoting the realization of personal potential in learning and life. The principles of child-centeredness move us from the strategy of providing education services to disability-specific groups of children in segregated settings, which until recently were represented by special boarding schools, to the strategy of meeting learning needs in settings that are chosen by parents of children with special needs taking into consideration the specific nature of organizational, pedagogical, instructional, methodological and developmental supports. This strategy is strengthened by a strong network of schools and preschools for children with certain physical and/or psychological disabilities that operates in Ukraine and includes special schools and preschools, education and rehabilitation centres, and regular schools with special education groups and classrooms.

The recent research is changing the stereotypes in understanding the issues of educating children with special needs and urges us to shift away from focusing on person's impairments. On the most fundamental level, the modern approaches to education are oriented at effective use of preserved functions that can be drawn on in the course of developmental interventions and can ensure a targeted development of psychological processes, which determine the level of knowledge and skills learnt, the child's education as a result of such teaching and learning, and his or her integration in the society.

The most complicated and the most responsible area for academics remains the task to update the curriculum based on Ukrainian culture and traditions, to pilot and introduce it into current school practice.

However, along with this global objective and more concrete ones that are mentioned above, there exists a number of unsolved issues originating both at the national and local level.

Keywords: children with special needs, education reform, to equal access to quality education.

Нині ми є свідками цивілізаційних змін у всіх сферах суспільного життя. Відбувається певна еволюція свідомості, а також і ставлення до осіб, що мають ті чи інші порушення психофізичного розвитку, до проблем їхнього «входження» в суспільство. Тому, вкрай актуальним є вивчення питань освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення дітей з особливими потребами.

Відзначимо, що з ратифікацією у 2009 р. Конвенції про права інвалідів, зокрема в системі освіти, в Україні розпочато системну роботу щодо особливостей доступу до освіти дітей з особливими освітніми потребами, зокрема дітей-інвалідів. Постановою Кабінету Міністрів від 15 серпня 2011 року № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» визначено організаційно-правові засади впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами. Міністерством освіти і науки України розроблено понад 25 нормативних документів з питання впровадження інклюзивної освіти. Але цей процес гальмується відсутністю дієвих положень та норм про освіту осіб з особливими потребами в чинному законодавстві.

Нині одним із пріоритетних напрямів державної політики у галузі освіти є сприяння у реалізації прав на рівний доступ до якісної освіти дітей з особливими потребами, чисельність яких, на жаль, невпинно зростає і сягає (за даними ПМПК) понад 11 % дитячого населення України. Стратегічними державними орієнтирами при цьому є Конвенція ООН про права інвалідів, ратифікована Україною у 2008 р., Конвенція ООН про права дитини, Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. тощо.

Право на освіту громадян України, у тому числі й дітей з особливими потребами, закріплено в законах «Про освіту» (1991, 1996 рр.), «Про загальну середню освіту» (1999 р.), якими визначено право всіх громадян на безкоштовну освіту в державних навчальних закладах незалежно від стану здоров'я; створення умов для навчання відповідно до здібностей та інтересів. У законах України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991 р.), «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000 р.), «Про охорону дитинства» (2001 р.), «Про соціальні послуги» (2003 р.), «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2006 р.) регламентовано надання освітніх, медичних, соціальних послуг особам з обмеженими можливостями здоров'я, зокрема дітям з особливими потребами.

Зазначені законодавчі документи передбачають створення умов для здобуття ними якісної освіти, а саме: забезпечення доступності та безоплатності різних форм високоякісної освіти в державних і комунальних навчальних закладах; формування мережі навчальних закладів, здатних забезпечувати високоякісні освітні послуги, – створення дошкільних навчальних закладів різних типів, профілів та форм власності; оптимізацію структури загальноосвітніх навчальних закладів для однозмінного, профільного, екстернатного і дистанційного навчання та позашкільних навчальних закладів.

Відповідно до міжнародних стандартів розроблено низку положень щодо розвитку спеціальної освіти, підготовлено відповідні нормативно-правові документи (Положення про інклюзивне навчання дітей із порушеннями психофізичного розвитку; Положення про спеціальну вечірню школу для глухих; Програму підтримки обдарованих дітей-інвалідів тощо).

Нині реформування системи освіти для дітей з особливими потребами й, передусім, з інвалідністю, відбувається з урахуванням як вищезгаданих орієнтирів, так і прогресивних світових тенденцій: від інституалізації до інклюзії. Інноваційна методологічна парадигма такого реформування базується на принципах дитиноцентризму, що передбачають виявлення природних нахилів кожної дитини, створення умов для їх успішного розвитку, сприяння самореалізації спочатку в навчанні, а потім і в житті. Принципи дитиноцентризму зумовлюють перехід від стратегії надання освітніх послуг за нозологічним спрямуванням у сегрегативних осередках, якими донедавна були спеціальні школи-інтернати – до стратегії задоволення освітніх потреб у закладах, які обирають батьки дітей з особливими потребами з урахуванням особливостей організаційно-педагогічного, навчально-методичного та корекційно-розвивального супроводів. Реалізації цієї стратегії сприяє функціонуюча в Україні досить потужна мережа навчальних закладів для дітей, які мають ті чи інші порушення психофізичного розвитку (спеціальні дошкільні та загальноосвітні заклади, навчально-реабілітаційні центри, навчальні заклади зі спеціальними групами та класами).

Аналіз європейського досвіду надання освітніх послуг дітям з особливими потребами (Італії, Іспанії та ін.) довів необхідність збереження такої мережі спеціальних закладів, оскільки тотальна ліквідація цих установ у періоди освітнього реформування освіти була визнана помилковою, їхнє відновлення потребувало чимало зусиль і, насамперед, фінансових з боку державних органів.

На цьому тлі науковцями НАПН України разом з МОН України за участі громадських організацій розроблено концептуальну базу розвитку вітчизняної дефектології (спеціальної педагогіки, спеціальної психології).

Поряд із підготовленими і відповідним чином схваленими концептуальними розробками (як то: Концепція реабілітації дітей-інвалідів та дітей з обмеженими фізичними та розумовими можливостями, Концепція спеціальної освіти осіб з особливос-

тями психофізичного розвитку на найближчі роки та перспективу) з урахуванням інноваційних стратегічних орієнтирів в Інституті спеціальної педагогіки НАПН України окреслено нові напрями та шляхи здобуття освіти дітьми з особливими потребами, що знайшло своє відображення у таких концепціях:

- Концепція інклюзивної освіти.
- Концепція білінгвального навчання осіб із порушеннями слуху.
- Концепція жестової мови в Україні.
- Концепція дошкільної освіти дітей із порушеннями слуху.
- Концепція дошкільної освіти дітей із розумовою відсталістю.
- Концепція психолого-педагогічного супроводу дітей із глибокими порушеннями зору раннього віку.
- Концепція реалізації змісту дошкільної освіти дітей із порушеннями зору.
- Концепція навчання іноземної мови дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку тощо.

Визначені теоретико-методологічні засади слугували основою Державного стандарту початкової освіти для дітей з особливими потребами (затверджено Постановою КМУ № 607 від 21 серпня 2013 р.).

Важливим є абсолютна прив'язка Державного стандарту до НСКО й те, що в новому варіанті враховано умови системи спеціального й інклюзивного навчання, виокремлено життєву компетентність як основоположну, оновлено змістові лінії, корекційно-розвиткову роботу тощо. Зasadничі положення Державного стандарту слугували основою розроблення нових навчальних планів, навчальних програм з усіх освітніх галузей, написання навчальних підручників, підготовки методичних посібників і рекомендацій.

Науковцями Інституту спеціальної педагогіки НАПН України разом із практичними працівниками розроблено програмне забезпечення для початкового та 1 – 5 класів спеціальних навчальних закладів (нині в мережі Інтернет розміщено 332 навчальні програми).

Уперше в Україні підготовлено програми дошкільної освіти для дітей з особливими потребами (51 програма) та програмно-методичні комплекси для окремих категорій дітей, які донині не мали навчально-методичного супроводу (діти аутичного спектра, із синдромом Дауна тощо).

Широкомасштабна науково-пошукова діяльність у процесі виконання фундаментальних досліджень, проведення Всеукраїнських науково-педагогічних експериментів («Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх закладах»), виконання Міжнародних проектів, зокрема україно-канадського проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» дали змогу розробити на основі організаційних системоутворюючих чинників та специфіки національної системи освіти модель та технології розбудови інклюзивної освіти в Україні, підготувати відповідне навчально-методичне забезпечення. Педагогічній практиці запропоновано низку монографічних робіт, програмно-методичних комплексів та навчальних курсів для ВНЗ та ІППО, посібників для педагогів та батьків.

Нові наукові результати здобуто у процесі проведення фундаментального дослідження проблеми використання української жестової мови. Визначено теоретико-методологічні основи та концептуальні засади функціонування української жестової мови і на цій основі розроблено відповідне наукове та навчально-методичне забез-

печення, окреслено шляхи її подальшого вивчення не лише як засобу комунікації нечуючих та їх навчання, а й як навчальної дисципліни. Зокрема, підготовлено й впроваджено у навчально-виховний процес програми жестової мови та відповідні навчально-методичні матеріали для глухих дітей дошкільного віку та програми жестової мови початкової, середньої та старшої ланок освіти. Особливу увагу науковці приділили розробленню навчальних курсів із жестової мови для педагогів, які працюють із цією категорією дітей. Інститут спеціальної педагогіки НАПН України єдина наукова установа в державі, що проводить курси підвищення кваліфікації працівників (управлінців, психологів, педагогів) спеціальних та інклюзивних навчальних закладів, в тому числі і з проблем використання жестової мови. Втім, недосконалість нормативно-правової бази щодо можливостей підвищення кваліфікації педагогічних працівників у профільних науково-дослідних установах значно стримує цей процес. Жестова мова та інші засоби, так званої, альтернативної комунікації широко використовуються у роботі з дітьми, що донедавна вважались ненаучуваними. Проведення науково-пошукової діяльності сприяло визначенню організаційно-педагогічних засад навчання цих категорій дітей, розробленню відповідного науково- та навчально-методичного забезпечення.

Так, уперше в Україні з урахуванням сучасного зарубіжного досвіду розроблено та впроваджено стандарти психолого-педагогічної допомоги дітям спектра аутизму, програмні та навчально-методичні матеріали для дітей зі складними (комбінованими) порушеннями, синдромом Дауна, епілептичним синдромом, гіперактивністю тощо.

На особливу увагу заслуговують проблеми освіти дітей із глибокими порушеннями зору, навчання яких потребує розроблення стандартів використання шрифту Брайля і підготовки відповідних матеріалів. Уперше науковцями Інституту спільно з тифлопедагогами-практиками було адаптовано підручники для сліпих дітей, які навчаються за системою Брайля.

Модернізація освітньої галузі передбачає використання новітніх технічних засобів й відповідного програмно-технічного забезпечення. Навчання дітей з особливими потребами потребує застосування спеціальних комп'ютерних програм. Так, науковці разом із НВП «Вабос» розробили програмно-методичний комп'ютерний комплекс із корекційно-розвитковою програмою «Живий звук», призначений для роботи з дітьми, які мають слухові, мовленнєві, комунікативні та інші порушення. Нині комплекс досить успішно використовується у спеціальних установах, утім недостатність фінансування закладів, в тому числі інклюзивного типу, стримує його широке використання. Це стосується й батьків дітей з особливими потребами, які мають бути залучені до навчально-виховного процесу як суб'єкти цієї діяльності. Розроблення та використання спеціально призначених для дітей з особливими потребами ІКТ має стати пріоритетом при реформуванні освітньої галузі.

Проведені дослідження змінюють стереотипи у розумінні проблем навчання й виховання цих дітей, зумовлюють необхідність відходу від концентрації уваги на порушеннях особистості. Провідна ідея сучасних підходів до навчання – орієнтація на ефективне використання збережених функцій, здатних взяти на себе компенсаторно-корекційне навантаження та забезпечити цілеспрямований розвиток психічних процесів, що обумовлюють рівень опанування знань, умінь, навичок і відповідну освіченість дитини, її інтеграцію в суспільство.

Найскладнішою, найвідповідальнішою ділянкою роботи науковців – залишається оновлення змісту освіти на українознавчій основі, його апробація та впровадження в сучасну шкільну практику.

Водночас, окрім цієї глобальної і вже згаданих конкретних існує чимало нерозв'язаних проблем, які мають як загальнодержавне, так і локальне коріння.

Одним із суттєвих гальмівних чинників розвитку системи освіти осіб з особливостями психічного розвитку є відсутність стабільності у термінах їх навчання, що безпосередньо пов'язано із постійними «стрибками» у цьому сенсі загальноосвітньої школи, яка багато в чому є орієнтиром для спеціальної освіти.

На цьому тлі варто згадати і про майже постійні зміни змістового наповнення окремих освітніх галузей «масової» школи, що «тягне за собою» розроблення і видання, з усіма похідними, власне, нового навчально-методичного забезпечення процесу навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку.

При цьому розв'язання потребують такі проблеми як:

- оновлення законодавчої та нормативно-правової баз, стосовно освіти зазначеної категорії дітей. Вочевидь, найшвидшого затвердження потребують Проекти Законів: «Про внесення змін до Закону України «Про дошкільну освіту (щодо організації інклюзивного навчання)», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання»;

- використання ресурсів спеціальної освіти при наданні корекційно-розвиткової допомоги дітям з особливими потребами, які перебувають в інклюзивних умовах, консультативної фахової допомоги їхнім батькам та педагогам. Доцільно, при створенні освітніх округів визначати базовий навчально-реабілітаційний центр (спеціальний навчальний заклад), який виконуватиме ці та інші функції;

- узгодження термінології, що використовується у законодавчих та нормативно-правових актах. Зокрема, найкоректнішим визначенням дітей, що мають ті чи інші порушення психофізичного розвитку, є діти з особливими потребами, в тому числі з інвалідністю;

- розроблення організаційно-педагогічних умов раннього виявлення і корекційного впливу на дітей з особливими потребами та їх переддошкільної підготовки;

- упровадження інноваційних форм і технологій навчання дітей з особливими потребами (найперше – інклюзивної форми навчання);

- започаткування профільного навчання учнів з особливими потребами як у межах навчального закладу, так і в окремих класах (групах);

- розроблення психолого-педагогічних засад навчання, розвитку і соціалізації дітей спектра аутизму;

- оснащення навчальних закладів сучасною корекційно-розвитковою апаратурою;

- фінансування видання спеціальної літератури, внаслідок чого частина рукописів не видається і втрачає свою актуальність тощо.

Не стоїть осторонь означених питань й Українська державність. Важливим кроком у цьому напрямі були парламентські слухання: «Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей із порушеннями психофізичного розвитку: проблеми та шляхи їх розв'язання», що відбулися у червні 2014 року відповідно до Постанови Верховної Ради України № 1158-VII від 25 березня 2014 року. До слухань долучилися представники міністерств, керівники шкіл, працівників навчальних закладів і центрів, профільних установ, громадських організацій, профспілок, науковці, експерти.

Обговорення проблем освіти, охорони здоров'я й соціального забезпечення дітей із порушеннями психофізичного розвитку на парламентських слуханнях покликано сприяти вдосконаленню законодавства, інших нормативно-правових актів, які визначають державну політику в зазначених сферах.

Виступ у Верховній Раді України В'ячеслава Засенко, директора Інституту спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України, доктора педагогічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України

Учасники парламентських слухань «Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення, дітей із порушенням психофізичного розвитку: проблеми та шляхи їх розв'язання» відзначають, що державна політика щодо дітей із порушенням психофізичного розвитку спрямовується на надання їм рівних з іншими можливостей щодо реалізації їх прав, передбачених Конституцією України. В українському суспільстві формується нова філософія державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, поступово змінюються погляди на проблему рівності можливостей та недискримінації дітей за будь-якою ознакою. Права дітей із порушеннями психофізичного розвитку закріплені в багатьох законодавчих актів. Вживаються заходи щодо удосконалення мережі спеціальних освітніх і реабілітаційних установ. Активізувалася діяльність із формування системи інклюзивної освіти. Збільшується кількість дітей з особливими освітніми потребами, інтегрованих у загальноосвітні навчальні заклади.

Разом з тим, в організації роботи щодо забезпечення прав цих дітей на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист є серйозні проблеми.

Складні економічні умови, погіршення екологічної ситуації, техногенні перевантаження, небагополучні умови праці жінок, недосконалість існуючої системи медичного і соціального забезпечення, високий рівень захворюваності, батьків, погіршення якості продуктів харчування, зростання стресових ситуацій у повсякденному житті спричиняють збільшення кількості дітей з різними видами захворювань.

Так, за період 2003 – 2012 року чисельність дитячого населення знизилася, на 19,02 %. Водночас, загальна чисельність дітей-інвалідів щорічно збільшується на 0,5 %. Чисельність дітей-інвалідів станом на початок року сягнула показника 167 059 осіб або 2,0 % від усього дитячого населення країни.

Забезпечення прав дітей із порушеннями психофізичного розвитку на якісну освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і підтримку ще не стали питанням особливої уваги в роботі центральних і місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. В Україні відсутня міжвідомча узгоджена статистика

щодо кількості дітей з особливими освітніми потребами, внаслідок чого виникають розбіжності даних про цих дітей у різних органах виконавчої влади, які ними опікуються.

Не налагоджено системної співпраці центральних та місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій з питань медичного, психолого-педагогічного та соціального супроводу дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі дітей-інвалідів, починаючи з раннього віку.

Не створені умови для діяльності більшості обласних, районних (міських) психолого-медико-педагогічних консультацій. Потребує негайного вирішення питання щодо

створення корекційних пунктів, як окремих структурних підрозділів при міських, районних (районних у місті), обласних, Київській та Севастопольській міських психолого-медико-педагогічних консультаціях, та на базі окремих дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів, з метою надання корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних групах/класах у дошкільних та загальноосвітніх закладах.

У кількох областях залишається досить високим показник охоплення дітей з особливими потребами індивідуальною формою навчання.

Потребує вдосконалення система раннього виявлення та своєчасної медичної реабілітації дітей із вродженими вадами або порушеннями в розвитку, забезпечення їх належною медичною допомогою.

На ранньому етапі життя дитини на особливу увагу заслуговує подальший розвиток мультидисциплінарного підходу до надання комплексних медико-психолого-педагогічних послуг, який передбачав би також підтримку батьків, у яких народилася дитина з порушеннями розвитку, та запобігав інституалізації цих дітей в інтернатні заклади.

Недостатньо дитячих лікарів-психіатрів, кваліфікованих педагогічних, медичних та соціальних працівників, спеціальних психологів, для роботи з дітьми-інвалідами. Штатними розписами дошкільних та загальноосвітніх закладів не передбачено ставок соціального працівника, який має супроводжувати дитину-інваліда, яка не може самостійно пересуватися, що ускладнює її інтеграцію у загальноосвітній простір.

Не розроблено Типових штатних нормативів для навчально-реабілітаційних центрів, що затримує процес поширення їх мережі в регіонах.

У залі Верховної Ради України Алла Колубаєва, заступник директора з наукових питань Інституту спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор

Не передбачено доплату педагогічним працівникам, які працюють в інклюзивних групах/класах у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах.

Не відповідає потребам рівень фінансування програм із забезпечення дітей-інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації. Недостатньо фінансування для забезпечення навчально-методичною базою, зокрема підручниками, навчальними посібниками дітей з порушеннями зору, слуху, розумово відсталих. Недостатнє субтитрування та переклад на жестову мову відеофільмів, передач та програм для дітей із порушеннями слуху.

Не забезпечується вирішення питань архітектурної доступності соціальної інфраструктури (житлових будівель та медичних, освітянських, соціального призначення закладів тощо). Лише 25 % дошкільних і 40 % загальноосвітніх навчальних закладів визнані доступними згідно вимог для мало мобільних груп населення (дітей із порушеннями розвитку). Недостатньо спеціальних автобусів, пристосованих для перевезення дітей з порушеннями опорно-рухового апарату до місця навчання і додому.

Недостатньо висвітлюються проблеми інвалідності в засобах масової інформації.

До цього часу не прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про дошкільну освіту» (щодо впровадження інклюзивного навчання), що затримує розроблення науково-методичного забезпечення з інклюзивного навчання в дошкільних навчальних закладах.

Учасники парламентських слухань надали рекомендації Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, Міністерству охорони здоров'я України, Міністерству соціальної політики України, Державному комітету телебачення і радіомовлення, Міністерству освіти і науки України та Національній академії педагогічних наук України, відзначивши, що вкрай необхідно:

- привести до міжнародних стандартів систему підготовки та перепідготовки педагогічних працівників з урахуванням освітніх потреб дітей із порушеннями психофізичного розвитку, у тому числі з порушеннями спектра аутизму, розробляючи та запроваджуючи відповідні навчальні програми та залучаючи профільні установи, громадські організації, які опікуються цими питаннями;
- вивчити міжнародний досвід щодо оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю, в системі загальної середньої освіти та подати відповідні пропозиції щодо змін до нормативно-правових актів у цій сфері;
- здійснювати координування діяльності місцевих органів управління освітою щодо запровадження інклюзивного навчання, реабілітації та соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами;
- здійснювати необхідні адаптації відповідно до спеціальних потреб дітей з особливими освітніми потребами (з ураженнями органів зору, слуху, опорно-рухового апарату) під час проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти;
- поширити практику впровадження в навчальні плани підготовки корекційних педагогів та спеціальних психологів навчальних програм та модулів із питань корекційної допомоги дітям зі складними порушеннями психофізичного розвитку, в тому числі з розладами спектра аутизму;
- з метою просвітницької діяльності розглянути питання щодо включення в навчальні дисципліни навчальних закладів питань, пов'язаних із забезпеченням прав осіб з особливими освітніми потребами, нарівні з правами інших людей в суспільстві;
- забезпечити розробку та обов'язкове запровадження індивідуальних програм розвитку дітей з особливими освітніми потребами в дошкільних навчальних закла-

дах різних типів та форм власності, спеціальних загальноосвітніх та загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивними та спеціальними класами, навчально-реабілітаційних центрах, на основі індивідуально-диференційованого підходу;

- забезпечити доступ дітям з особливими освітніми потребами до позашкільної та неформальної освіти;
- увести в ліцензійні умови вищих навчальних закладів обов'язкові вимоги щодо забезпечення архітектурної доступності закладів згідно чинними Державними будівельними нормами і стандартами.

Міністерству освіти і науки України та Національній академії педагогічних наук України рекомендовано:

- вжити заходів щодо розроблення та видання у достатній кількості спеціальних підручників, наочно-дидактичних матеріалів, посібників для навчання дітей з особливими освітніми потребами в спеціальних та інклюзивних умовах;
- розробити науково- та навчально-методичне забезпечення інклюзивної освіти для педагогічних працівників дошкільних, загальноосвітніх навчальних закладів та рекомендації для батьків дітей з особливими освітніми потребами відповідно до світових стандартів, з урахуванням вітчизняного та міжнародного досвіду, у тому числі громадських організацій;
- здійснювати науково-методичну, експериментальну діяльність щодо навчання дітей із складними порушеннями розвитку, зокрема дітей аутичного спектра, епісиндрому, синдрому Дауна на основі міжвідомчої співпраці з міністерствами охорони здоров'я, соціальної політики та громадськими організаціями;
- розробити науково- та навчально-методичне забезпечення навчання дітей із порушеннями спектра аутизму.

Пожвавлення роботи за означеними напрямками, на нашу думку, дасть змогу, з одного боку, наблизити освітні вимоги до загальноприйнятих стандартів, а з іншого — забезпечити можливість дітям з особливими потребами всіх категорії здобувати бажаний рівень освітньої і фахової підготовки, маючи при цьому альтернативний вибір форми навчання і типу навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Освіта осіб з особливими потребами. Нормативно-правова база [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/693/normativno_pravova_baza11/
2. Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.ispukr.org.ua>

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Osvita osib z osoblyvymy potrebamy. Normatyvno-pravova baza (Education of persons with disabilities. Legislature), Electronic resource, Mode of access: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/693/normativno_pravova_baza11/
2. Institute of Special Pedagogy The National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Electronic resource, Mode of access: <http://www.ispukr.org.ua>